

УДК 378.091.3:78

*Алла Растригіна,
м. Кіровоград*

ІННОВАЦІЙНИЙ РЕСУРС МИСТЕЦЬКОГО ОСВІТНЬОГО ПРОСТОРУ ВНЗ

У статті здійснено спробу окреслити інноваційний контекст сучасного процесу підготовки майбутнього педагога-музиканта та визначити організаційно-педагогічні умови його становлення в мистецькому освітньому просторі ВНЗ на засадах взаємообумовленості його особистісного, соціокультурного та професійно-творчого розвитку. Обґрунтовується положення про те, що зміст фахової підготовки потребує певної реконструкції на засадах становлення і розвитку

суб'єктних характеристик майбутнього фахівця – основи його внутрішнього духовно-творчого саморозвитку, самовираження, самореалізації, вільного вибору стратегії професійно-творчого розвитку. Характеризується виховна складова мистецького освітнього простору ВНЗ, однією з провідних умов ефективного функціонування якого є взаємодія педагога і вихованця на засадах педагогічного сприяння.

Ключові слова: *професійна підготовка, гуманістична парадигма, мистецький освітній простір, педагог-музикант, особистісно-професійний розвиток, педагогічне сприяння, саморозвиток, творче самовираження.*

Стратегія розвитку сучасної вищої освіти на гуманістичних засадах, коли найбільш пріоритетними стають ціннісні та смислові контексти її змісту, якісно нових перетворень потребує підготовка фахівця мистецького спрямування, зокрема майбутнього педагога-музиканта. З огляду на зазначені процеси, що призводять до переоцінки цінностей у системі традиційного сприйняття завдань вищої мистецької освіти, вважаємо за необхідне окреслити інноваційний ресурс мистецького освітнього простору ВНЗ, який, на нашу думку, може стати тією основою, що забезпечить особистісно-професійне становлення майбутнього фахівця-музиканта відповідно до гуманістичних цінностей демократичного суспільства.

Гуманістична парадигма мистецької освіти покликана відтворювати цілісність буття людини й поряд із виробництвом цінностей художньо-матеріального порядку, опікуватися становленням і розвитком, перш за все, власне людини, шляхетної й одухотвореної [1, с. 45]. Наразі професіоналізм сучасного фахівця-музиканта має вимірюватись не тільки рівнем сформованості його професійної компетенції, а й наявністю в структурі його особистості специфічних характеристик, що складають систему його духовно-творчих життєвих сенсів і спрямовують його практичну діяльність на реалізацію гуманістичних цінностей. Отже, проблема гуманізації мистецької освіти, дотримання гуманістичних орієнтирів навчання мистецтва як на загальному, так і на професійному рівні, як справедливо зазначає Г. Падалка [2, с. 69], сьогодні є найбільш визначальною, методологічного значення проблемою. На думку провідного

науковця в галузі музично-педагогічної освіти, великого значення в досягненні демократичного характеру підготовки майбутніх фахівців, в утвердженні її гуманістичної основи та критичного ставлення до орієнтації виключно на «трудовий спосіб життя», має симбіоз між обов'язковим дотриманням Державного стандарту вищої мистецької освіти та одночасним забезпеченням права студента на вільний вибір змісту власного професійного зростання під час навчання.

Така позиція, на нашу думку, має стати основоположною у процесі інноваційних перетворень мистецького освітнього простору ВНЗ щодо підготовки майбутнього фахівця-музиканта. Одним із таких завдань має стати інноваційний контекст реконструювання її змісту з вузькопрофесійного спрямування на підготовку вчителя музики на широкий мистецько-гуманістичний розвиток майбутнього педагога-музиканта. Забезпечення такої можливості пов'язане, насамперед, із більш широким баченням мети підготовки фахівця в галузі музично-педагогічної освіти та завдань його майбутньої професійної діяльності. А відтак, зміст фахової підготовки потребує певної реконструкції на засадах становлення й розвитку суб'єктних характеристик майбутнього фахівця як основи його внутрішнього духовно-творчого саморозвитку, самовираження, самореалізації, вільного вибору індивідуальної траєкторії професійно-творчого розвитку. Окреслення можливостей таких інноваційних перетворень в опорі на гуманістичну парадигму мистецької освіти складає *мету* даної статті.

Підтвердженням актуальності наукового пошуку в напрямку поєднання професійних і загальнолюдських вимірів у змісті вищої мистецької освіти стали праці С. Горбенко, О. Горожанкіної, О. Єременко, А. Козир, О. Рудницької, О. Олексюк, О. Отич, Г. Падалки та ін. Особливої гостроти й теоретичної значущості в контексті розвитку гуманістичних засад мистецької освіти як основи розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога набуває наукова концепція О. Отич [3], в якій відстоюються позиції поєднання мистецького світу та світу людини, досягнення високого рівня професіоналізму й збереження індивідуальності. На думку вченої, не відмова від професіоналізму, а розвиток здатності до індивідуального

творчого вибору має сьогодні становити мету підготовки фахівців. Саме такий підхід є для нас найбільш прийнятним у спробі окреслення можливостей інноваційних перетворень змісту професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта в мистецькому освітньому просторі ВНЗ.

Наукові підходи, розроблені провідними вітчизняними вченими, мають місце в теорії та практиці сучасної мистецької освіти (Л. Масол, Г. Падалка, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Олексюк, О. Отич, О. Щолокова), наше співробітництво з зарубіжними науковцями J. Healy (Австрія), С. Brock (Велика Британія), М. Cunningham (США), N. Davidotch (Ізраїль), С. Кравчинські (Польща), І. Кевішас (Литва), Р. Спалва (Латвія), В. Яконюк (Білорусь) щодо пошуку можливостей вирішення питань гуманізації освітнього простору в контексті демократичних і культурних перетворень суспільства, результати досліджень яких висвітлено в зарубіжних виданнях та колективних монографіях: «Духовність у світі людини» (Spirituality in the human word), «Духовність виховання» (Spirituality of education), «Загальна музична освіта в Литві: розвиток і тенденції (XX – XXI ст.)» (General music education in Lithuania: the development and trends (XX – XXI), – а також певний власний професійний і науковий досвід дослідження питань модернізації музично-педагогічної освіти підтверджують нагальну необхідність інноваційних перетворень у професійній підготовці фахівця-музиканта на предмет подолання її вузькопрофесійного спрямування через створення в мистецькому освітньому просторі ВНЗ спеціальних організаційно-педагогічних умов щодо його особистісно-професійного становлення.

Як слушно зауважує А. Гайжутіс [4], на жаль, більшість ВНЗ до цього часу залишаються «фабрикою знань», оскільки зміст підготовки майбутніх фахівців все ще спрямований виключно на передачу знань і вмінь. Академік акцентує на необхідності прискіпливої уваги до гуманізації згаданого процесу, де набуті студентом професійні компетенції мають бути лише засобом становлення його як особистості та професіонала.

З такою позицією важко не погодитись, тим більше, що реалізація гуманістичної парадигми в галузі музично-

педагогічної освіти набуває особливого сенсу, пов'язаного з включенням особистості в ціннісно-смысловий світ культури, опанування якого визначає новітнє бачення соціокультурного призначення сучасних кваліфікованих фахівців-музикантів, покликаних забезпечити не тільки впровадження в широке середовище учнівської молоді мистецьких цінностей [2], а й перетворити музичне мистецтво на засіб становлення особистості.

Ми абсолютно підтримуємо наукову позицію І. Кевішаса про те, що кардинальної реконструкції потребує система орієнтирів музично-педагогічної підготовки щодо її цілей і характеру, критеріями якої в демократичному суспільстві має бути становлення майбутнього фахівця на засадах взаємообумовленості його особистісного, соціокультурного та професійно-творчого розвитку. А головне, наскільки ці критерії актуальні для студента в особистісному плані та усвідомлені на рівні соціокультурного призначення його майбутньої професійної діяльності, у процесі якої музика стає способом розкриття внутрішнього світу людини, засобом її самовираження [5, с. 264].

На жаль, у традиційній системі музично-педагогічної освіти ці критерії найчастіше розуміються як спосіб оцінювання знань і вмій, накопичених студентом на рівні вивчення предметів навчального плану, спираючись на діяльність репродуктивного характеру і мало звертаючи увагу на набуття й вдосконалення досвіду більш широкого особистісного самовираження в музично-педагогічній діяльності. Це означає, що особливості свого фаху студенти оцінюють із позиції традиційного уявлення про достатність професійної підготовки на рівні опанування компетенцій, зазначених у паспорті спеціальності «вчитель музичного мистецтва». Тобто задана у кваліфікаційній характеристиці спрямованість лише на підготовку вчителя для школи, значно звужує можливості музичного мистецтва як засобу гуманізації суспільства, а також негативно впливає на мотивацію студентів щодо особистісного самовираження в майбутній професійно-практичній діяльності відповідно до можливостей і потреб кожного з них та затребуваності фахівців музичного профілю в сучасному соціумі.

Отже, сьогодні у змісті традиційної системи професійної підготовки майбутніх фахівців-музикантів все ще превалюють стандартизовані методи, форми й засоби подання навчальної інформації та адаптивне відпрацювання відповідних вузькопрофесійних умінь, спрямованих на підготовку вчителя музики для школи. Внаслідок цього студенти втрачають роль суб'єктів музично-педагогічного процесу й одночасно певні особистісні якості та професійної компетенції. А отже, й можливість вибудовування власної траєкторії професійного зростання відповідно до цінностей демократичного суспільства, особистих уподобань і потреб на ринку праці.

Стає очевидним, що гуманістична парадигма мистецької освіти вимагає відмови від орієнтації лише на вузькопрофесійний підхід, із його традиційною системою підготовки майбутнього фахівця, тим більше, коли це стосується мистецтва. Сфера діяльності сучасного фахівця-музиканта значно ширше, ніж це обумовлено вимогами до роботи вчителя музичного мистецтва, як такого, що займається викладанням предмету відповідно набутого фаху [7, с. 536]. Соціокультурна спрямованість його професійної діяльності не вміщується в задані функціональні рамки. Сьогодні вже загальновизнаним і науково обґрунтованим є той факт, що система педагогічного забезпечення мистецької освіти має ряд принципово важливих, специфічних функцій, спрямованих на розвиток особистості [1, с. 8], а відтак, потребує відповідної готовності фахівця в галузі мистецької освіти до професійної діяльності в якості педагога [6, с. 108], тобто того, хто професійно здійснює не тільки навчальну, а й науково-творчу та виховну діяльність засобами музичного мистецтва.

Отже, інноваційні перетворення в системі вищої музично-педагогічної освіти на засадах гуманістичної парадигми зумовлюють оперування більш точним терміном «педагог-музикант» щодо фахівця-музиканта сучасного гатунку. Відповідно до понятійного інструментарію сучасної вітчизняної й зарубіжної педагогічної науки, професійна діяльність педагога-музиканта наповнена новим сенсом, критерієм якої в демократичному суспільстві стає взаємообумовленість його особистісного, соціокультурного та професійно-творчого розвитку. Це визначає якість і вектор перетворень в організації

професійної підготовки майбутнього педагога-музиканта, здатного до усвідомлення себе в ролі суб'єкта відносин зі світом мистецтва, в міжособистісних відносинах, самоідентифікації себе як особистості й музиканта-професіонала, до реалізації своїх індивідуальних здібностей та інтелектуальних можливостей в ефективній професійній діяльності. Для забезпечення ефективності даного процесу значущим, на наш погляд, є використання не тільки навчальних, але й виховних педагогічних можливостей і ресурсів мистецького освітнього простору ВНЗ.

Виховний сегмент мистецького освітнього простору як один із його компонентів, який формується безліччю взаємодіючих суб'єктів, визначається специфікою професії майбутнього педагога-музиканта й включає сукупність духовних чинників, що забезпечують можливість творчого освоєння студентом цього простору та творення в ньому себе як особистості й професіонала. Доповнюючи і компенсуючи можливості навчальної діяльності, виховна складова мистецького освітнього простору ВНЗ забезпечує становлення й розвиток духовного потенціалу майбутнього фахівця через включення його в різні сфери музично-педагогічної діяльності, художньо-мистецького розвитку, міжособистісних і соціокультурних відносин, соціальної практики.

Таким чином, виховна складова мистецького освітнього простору багатомірна й динамічна. Вона включає форми спілкування, що склалися, цінності культури й мистецтва, значущі події й символи, і є підґрунтям у визначенні «світу культури» особистості: її сенсів, цінностей, норм, ідеалів, професійної успішності. Специфіка цього процесу полягає в тому, що він здійснюється опосередковано: як через створення оптимальних організаційно-педагогічних умов, так і в процесі включення особистості в різні види соціокультурної та професійної діяльності. Тобто ефективність особистісно-професійного розвитку майбутнього фахівця залежить, з одного боку, від змісту та якості мистецького освітнього простору, в який він уключений об'єктивно, з іншої – від його «зустрічної активності» (В. Гатальський) – усвідомленого прагнення до духовного самовдосконалення і творчого самовираження у професійній діяльності.

Визначення змістовних характеристик мистецького освітнього простору в його виховному сегменті пов'язане передусім зі створенням атмосфери, яка сприяла б демократичним міжособистісним стосункам між його суб'єктами, особистісному становленню кожного з них і прагненню до творчого самовираження. Іншими словами, виховний простір ВНЗ передбачає наявність системи педагогічного сприяння як виду ціннісної взаємодії педагога й вихованця і як елементу вільного виховання. Як і будь-яке явище, що несе в собі ідею свободи, педагогічне сприяння вимагає від педагога певних додаткових зусиль і полягає в організації ціннісно-сміслового простору взаємодії, в якій духовна культура особистості викладача, духовний зміст, виражений у творах мистецтва і власний досвід духовного становлення студента стає матеріалом для побудови ним своєї «внутрішньої форми». В основу педагогічного сприяння покладено вільний розвиток особистості, плюралізм думок і дій усіх його суб'єктів, затвердження самоцінності особистості, де педагог виступає виключно в ролі фасилітатора у виборі студентом індивідуальної траєкторії його професійно-особистісного розвитку.

Сутнісною характеристикою останнього є суб'єктність, що віддзеркалює здатність особистості усвідомлено сприймати становлення власних духовних потенцій на основі вільного вибору й особистісного присвоєння як професійних, так і загальнолюдських цінностей, що, власне, й обумовлює «зустрічну активність» майбутнього педагога-музиканта. У мистецькому освітньому просторі ВНЗ така позиція майбутнього фахівця означає єднання множинності «Я», де кожен зберігає власну самоцінність, залишається самим собою, проте привносить до спільної діяльності своє, індивідуальне.

Отже, однією з провідних умов ефективного функціонування мистецького освітнього простору є взаємодія педагога й вихованця на засадах педагогічного сприяння, головною ознакою якого є опора на суб'єктність студента, коли за створення і вдосконалення такого простору відповідальним є студентське співтовариство. Тоді мистецький освітній простір стає простором студентської спільноти, наповнений як їхніми духовними запитами, так і реальними проблемами, пов'язаними з

необхідністю вирішувати щоденні особисті та професійні завдання й нарівні з педагогами бути суб'єктами його освоєння. Такий простір студенти сприймають як власну територію, за яку вони несуть відповідальність, і саме він може стати чинником особистісно-професійного саморозвитку майбутнього фахівця.

Не менш важливою умовою успішного функціонування мистецького освітнього простору є його динамічність і відкритість як до творчого використання можливостей і культурних надбань музичного мистецтва, так і до творчого самовираження студента в процесі його професійного становлення, а також прийняттю будь-яких нестандартних рішень і можливих спонтанних проявів на шляху до його особистісного становлення. У такій ситуації проявляються нові можливості мистецького середовища, виникають нові зв'язки між суб'єктами виховного процесу, що дозволяє студентів усвідомити й осмислити свої творчі можливості й духовні інтенції. Тобто в ситуації, коли мистецький освітній простір не підлягає впливу ззовні заданих стандартів, коли відсутнє формальне, вузькопрофесійне ставлення до осмислення його навчально-виховного потенціалу з боку викладачів, вірогідність дійсно ефективного особистісно-професійного становлення майбутніх педагогів-музикантів стає реальністю.

Актуальним у такому процесі стають діалоговий режим і наявність атмосфери взаєморозуміння всіх суб'єктів навчання й узгодженні уявлень про взаємодію педагога і студента; оприлюдненні педагогом методологічних позицій і прийнятті їх студентами; осмисленні й привласненні студентами цінностей мистецького освітнього простору та наданні їм можливості вибору індивідуальної траєкторії руху до особистісно-професійного становлення в умовах мистецької педагогічної реальності. Тобто створення концепції особистісно-професійного розвитку студента, що є прийнятною для всіх суб'єктів процесу підготовки майбутнього фахівця, є ще однією умовою ефективного мистецького освітнього простору.

Сприяючи створенню студентом у навчальному та позанавчальному процесах ВНЗ культурно значущої ситуації, викладач вступає в особливий виховний простір – «простір проекту» (Н. Крилова), і тут він має бути не лише транслятором

певної музичної культури, а й активним учасником того мистецького середовища, в якому живе і розвивається вихованець. У свою чергу студент через власні зусилля та спрямування проявляє «зустрічну активність» і готовність стати учасником і творцем цього середовища. Тобто для такого простору характерним є прагнення педагогів і студентів до постійного творчого пошуку, що забезпечує включеність студента у процес саморозвитку й самовираження, розкриття його особистісних устремлень і його духовного потенціалу.

Отже, ми можемо зробити висновок про те, що однією з можливостей інноваційних перетворень у системі підготовки майбутнього педагога-музиканта в контексті гуманістичної парадигми мистецької освіти є створення окреслених організаційно-педагогічних умов як інноваційного ресурсу мистецького освітнього простору ВНЗ, здатного забезпечити особистісно-професійне становлення майбутнього фахівця-музиканта на засадах розвитку його суб'єктних характеристик як основи внутрішнього духовно-творчого саморозвитку, самовираження, самореалізації, вільного вибору індивідуальної траєкторії професійно-творчого розвитку відповідно до гуманістичних цінностей демократичного суспільства.

Список використаної літератури

1. Падалка Г. М. Педагогіка мистецтва. Теорія і методика викладання мистецьких дисциплін / Г. М. Падалка. – К. : Освіта України, 2008. – 274 с.
2. Падалка Г. Теорія і методика мистецької освіти: інноваційна проблематика / Г. Падалка // Мистецька освіта: зміст, технології, менеджмент : зб. наук. пр. – Вип. 5. – К. : [б. в.], 2010. – С. 40–49.
3. Отич О. М. Мистецтво у системі розвитку творчої індивідуальності майбутнього педагога професійного навчання : автореф. ... док-ра пед. наук: 13.00.04 – Теорія і методика професійної освіти; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України / Олена Миколаївна Отич. – К., 2009. – 44 с.
4. Гайжугіс А. Проблема духовності еліти // The Spread of Spirituality in the reality of Education : матер. V Міжнар. наук.-практ. конф. – Вільнюс : [б. в.], 2012.
5. Кевішас І. Становлення музичної культури школяра / І. Кевішас. – Кіровоград : Імекс-ЛТД, 2008. – 288 с.
6. Словник української мови : в 11-и тт. / ред. кол. І. К. Білодід (голова), А. А. Бурячок та ін. – Т. 6. – К. : Наукова думка, 1975. – 832 с.
7. Словник української мови : в 11-и тт. / ред. кол. І. К. Білодід (голова), А. А. Бурячок та ін. – Т. 10. – К. : Наукова думка, 1979. – 658 с.

Алла Растрюгина

ИННОВАЦИОННЫЙ РЕСУРС ХУДОЖЕСТВЕННОГО ОБРАЗОВАТЕЛЬНОГО ПРОСТРАНСТВА ВЫСШЕГО УЧЕБНОГО ЗАВЕДЕНИЯ

В статье предпринята попытка очертить инновационный контекст современного процесса подготовки будущего педагога-музыканта и определить организационно-педагогические условия его становления в художественном образовательном пространстве ВУЗа на основе взаимообусловленности его личностного, социокультурного и профессионально-творческого развития. Обосновывается положение о том, что содержание специальной подготовки требует определенной реконструкции на основе становления и развития субъектных характеристик будущего специалиста, что составляет базис его внутреннего духовно-творческого саморазвития, самовыражения, самореализации, свободного выбора профессионально-творческого развития. Характеризуется воспитательная составляющая художественного образовательного пространства ВУЗа, одним из главных условий эффективного функционирования которого является взаимодействие педагога и студента на основе педагогического содействия.

Ключевые слова: *профессиональная подготовка, гуманистическая парадигма, художественное образовательное пространство, педагог-музыкант, личностно-профессиональное развитие, педагогическое содействие, саморазвитие, творческое самовыражение.*

Alla Rastrygina

INNOVATIVE RESOURCE OF ART EDUCATIONAL ENVIRONMENT IN HIGHER EDUCATIONAL ESTABLISHMENTS

The article attempts to outline an innovative context of modern process of future teacher-musician training and to define organizational and pedagogical conditions of his development in the art educational environment in higher educational establishments on the basis of interdependence of his personal, social and cultural, and professional creative development. Attention is focused on the problem of art education humanization, respect for humanistic orientation of art teaching both on general and professional levels. The position that the content of professional training requires some reconstruction on the basis of the formation and development of future specialist's subjective characteristics as the basis of his inner spiritual and creative self-development, self-expression, self-realization, free choice of professional and creative development, is grounded. The expediency to use the term "teacher-musician" in relation to future specialist of musical art is explained. It is proved that, on the basis of the conceptual tools of modern national and foreign pedagogical science teacher-musician's professional work is filled with new meaning; its criterion in a democratic society is interdependence of personal, social and cultural and professional creative development. Educational component of art educational environment in higher educational establishment which provides establishment and

development of future specialist's spiritual potential by including it in various spheres of musical and educational activities, arts and creative development, interpersonal and cultural and social relations and social practice is characterized. It is defined that one of the major conditions for the effective functioning of the art educational environment is the interaction between teacher and student on the basis of educational assistance.

The main feature of this assistance is reliance on student subjectivity as the student community is responsible for creation and improvement of the environment.

Keywords: *professional training, humanistic paradigm, art educational environment, teacher-musician, personal and professional development, educational assistance, self-development, creative self-expression.*

Одержано 19.03.2013 р.